

Het begrijpen als de dood van plezier aan theater

Staan fascinatie en betekenis

tegenover elkaar?

Verdriift kennis het plezier?

De Val van Mussolini

(Theatergroep Hollandia en Toneelgroep Amsterdam)

inspireerde Johan Thielemans

tot het stellen van deze vragen.

Met *De Val van Mussolini* staan we voor een vreemde paradox. Aan de ene kant is er het werk van de maker, en haaks daarop staat de ervaring van de toeschouwer. Tussen beide gaapt een gat. De vraag is of de toeschouwer kan begrijpen waarover Raaijmakers het heeft. En, nog veel interessanter, of dat gebrek aan directe communicatie het plezier aan de vertoning in de weg staat.

Maker Dick Raaijmakers heeft in dit werkstuk ongelooflijk veel historisch materiaal gestoken. Maar deze feiten (die soms niet meer zijn dan weetjes) zijn geen gemeengoed. Zo kent niemand de Hollywoodcineast Cassius. Onder deze schuilnaam heeft iemand een antifascistische film willen maken, met als onderwerp Mussolini's val. Het merkwaardige hierbij is dat Cassius dat plan opvatte in 1930, en dus een profetische visie had. Cassius werkte bij Hal Roach, de producer voor wie net *Night Owls* was afgewerkt, de eerste geluidsfilm van Laurel en Hardy. Cassius wilde het verhaal van Laurel en Hardy mengen met dat van Mussolini, en daarbij veel vertraagde beelden gebruiken. Als je dat alles in het programmaboek leest, vraag je je of achter de naam Cassius niet de Ed Wood van de Amerikaanse filmavant-garde schuilgaat. Het lijkt zo een wonderlijk verhaal, dat je zelfs even gaat denken dat Raaijmakers Cassius gewoon bedacht heeft. Voeg daarbij dat Raaijmakers nog een stap verder gaat dan Cassius. Bij Laurel en Hardy en Mussolini voegt hij nog El Vidriero, het hoofdpersonage uit Slauerhoffs verhaal *De opstand van Guadalajara*. Meteen ook al niet de bekendste figuur uit onze literatuur.

Met dit persoonlijk universum gaat Raaijmakers om alsof iedereen ermee vertrouwd is. Al deze input wordt in de voorstelling niet geïntroduceerd en een plaats gegeven. Neen, tijdens de vertoning wordt met al dit materiaal gewerkt, gespeeld en worden er allusies gemaakt, alsof we allemaal ingewijden zijn in de privé-wereld van de maker. Voor de toeschouwer is die wereld natuurlijk grotendeels onbekend terrein. Wat Raaijmakers hem met

de vertoning aanreikt, is niet direct een inhoud (of een boodschap) maar een ervaring. Zoals bij veel avantgarde-kunst geldt ook hier de regel dat je al of niet kunt deelnemen aan het spel. Meteen is aangegeven dat Raaijmakers bewust het risico incalculeert dat veel toeschouwers afhaken.

In mijn geval heeft de lezer te maken met een toeschouwer die zich door het spel heeft laten overrompelen. En omdat je met dit schouwspel vele kanten uitkan, lijkt het me volstrekt legitiem dat ik beschrijf hoe ik de voorstelling beleefd heb, en langs welke weg het mij plezier heeft bezorgd. Tegenover de subjectiviteit van de maker staat de subjectiviteit van de toeschouwer. Het is mijn antwoord op de paradox: ik heb me niet afgevraagd wat het allemaal te betekenen had. Sterker nog, hoe meer ik achteraf over de achtergrond verneem (en die staat uitgebreid in het programmaboek verteld), hoe meer ik bewust niet wil weten, want dat weten vergroot mijn plezier op geen enkele manier. Alle weetjes ontnemen het raadsel aan het gebeuren, en het raadselachtige is precies de grote kracht van het vertoende. Op dit punt merk ik een verwantschap met *Kopnaad*, die andere on-

doorgrondelijke voorstelling, waarbij regisseur Ritsema waarschuwde tegen het teveel willen begrijpen.

Waarover het in *De Val van Mussolini* dan gaat, wat het betekent, heeft allemaal niet zoveel belang. Er is geen verhaal, er is nauwelijks een draad, maar er zijn wel veel toestanden en gebeurtenissen. Zo is er eerst en vooral een fabriekshal. Omgebouwd tot een filmstudio, kondigt Raaijmakers aan. Maar als het publiek de hal betreedt en naar de ballustrade klimt, die vier meter boven de begane grond om het speelveld loopt, dan ziet het geen camera's, of ander filmmateriaal. De toeschouwer kijkt wel wat ongelovig tegen vreemde machines

De val van Mussolini, coproductie Hollandia - Toneelgroep Amsterdam - Holland Festival / Serge Ligtenberg